

KOMPETANSEBEGREPER

Definisjon kompetanse

Kompetanse er å kunne *tilegne* seg og *anvende* kunnskaper og ferdigheter til å *mestre* utfordringer og *løse* oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer *forståelse* og evne til *refleksjon* og *kritisk tenkning*.

(Udir, LK20)

Tilegne

- For å bli gode samfunnsborgere må elevene *tilegne* seg grunnleggende ferdigheter (NOU 2018: 2, s. 7).
- Grunnleggende ferdigheter:
 - Lesing, skriving, tallforståelse, digitale og muntlige
- Sosiale og emosjonelle ferdigheter

Anvende

- *Anvendelse* av kunnskaper er blant annet å kunne bruke kunnskap, ferdigheter og holdninger i samspill
(NOU 2018: 2, s. 14).
- «den typen kunnskap som klarest gjør elevene kompetente, er den med en synlig praktisk nytte i verden».
(Fauskevåg, 2023, s. 257)

Løse og mestre

- *Mestring* kan relateres til eget selvbilde og utviklingen av egen identitet.
- *Løse oppgaver* i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner og *å mestre* utfordringer.
- Elevene skal vise at de er i stand til å bruke kunnskapen og hvordan «kunnskap, ferdigheter og holdninger brukes i samspill» (Meld. St. 16 (2015 – 2016)).

Forstå, reflektere, kritisk tenkning

- *Forståelse* og evne til *refleksjon* og *kritisk tenkning* er fagovergripende kompetanser

(NOU 2014:7, s. 66)

Standpunktvurdering

Grunnlaget for vurdering i et fag er kompetansemålene i læreplanen i faget. Kompetansemålene skal forstås i lys av teksten «om faget» i læreplanen.

(Utdanningsdirektoratet, 2024)

LM20 «om faget»:

- Fagets betydning for individ og samfunn
- Kunnskaps- og utforskningsområder
 - Nøkkeloppgaver

Kompetansebegreper i læreplanene og forskningslitteratur

Verb	Substantiv		
Kunne	Arbeid /Handling		
Anvende/ Bruke/ Handle	Praktisk arbeid		
Forstå	Kunnskap	Kreative og	Sosioemosjonell
Tilegne	Ferdighet	entreprenørielle	kompetanse
Løse	Praktisk	kompetanser	Evne til å nå mål
Forstå	Fellesskap	Kritisk tenkning	Utholdenhet
Reflektere	Demokrati	Problemløsning	Samarbeid med andre
Kritisk tenkning	Medborgerskap	Kreativitet	Metakognisjon
Samarbeide /samhandle	Livsmestring (Tilpasning)	Innovasjon	Tenkning om tenkning
Kreativ	Problemløsning		Kunnskap om egne
Utholdenhet	Mangfoldskompetanse		kognitive prosesser
Målrettet	Innsats		
Emosjonell	Selvstendighet		
Innovativ			

Kompetansebegreper i LM20

Begreper	Overordnet generelt og ungdomstrinnet	Kompetansemålene
Arbeid / Handling	650	45
Bruke	307	47
Forstå	278	13
Kunne	236	5
Kunnskap	224	11
Ferdighet (Inkl. Rettferdighet)	186	3
Reflektere	104	38
Sosial	100	1
Praktisk	85	5
Helse (Folkehelse - 0)	66	9
Bærekraft	64	7
Fellesskap (Sosial)	58	4
Kreativ	46	1
Løse	39	4
Demokrati	28	0
Holdning	24	4

Begreper	Overordnet generelt og ungdomstrinnet	Kompetansemålene
Mestre	21	1
Problemløsning	21	1
Kritisk tenkning	20	0
Samhandle (Samarbeide)	20	3
Anvende (bruke)	18	2
Tilegne	16	2
Praktisk arbeid (MM)	16	3
Engasjere	14	0
Medborgerskap	8	0
Livsmestring (Tilpasning - 4)	7	1
Utholden (Resiliens)	6	0
Praktisk (nytte) situasjoner	5	4
Kognitiv	3	0
Målrettet	3	0
Emosjonell	2	0
Nyskapende (Innovativ)	2	0

Kompetansebegreper i arbeid

Begreper	"om faget"	Kompetansemålene
Arbeid / Handling)	80	15
Bruke	6	2
Forstå	5	2
Kunne	19	2
Kunnskap	10	0
Ferdighet (Inkl. Rettferdighet)	7	1
Reflektere	1	2
Sosial	6	0
Praktisk	16	4
Helse (Folkehelse - 0)	3	1
Bærekraft	2	0
Felleskap (Sosial)	3	1
Kreativ	0	0
Løse	2	0
Demokrati	1	0
Holdning	1	1

Begreper	"om faget"	Kompetansemålene
Mestre	0	0
Problemløsning	0	1
Kritisk tenkning	1	0
Samhandle (Samarbeide)	0	1
Anvende (bruke)	1	1
Tillegne	0	0
Praktisk arbeid	5	2
Engasjere	0	0
Medborgerskap	0	0
Livsmestring (Tilpasning)	0	0
Utholden (Resiliens)	0	0
Praktisk (nytte) situasjoner	0	0
Kognitiv	0	0
Målrettet	2	0
Emosjonell	0	0
Nyskapende (Innovativ)	0	0

Kompetansebegreper i samfunnsfag

Begreper	"Om faget"	Kompetansemålene
Arbeid / Handling	21	7
Bruke	17	2
Forstå	30	1
Kunne	17	1
Kunnskap	11	0
Ferdighet (Inkl. Rettferdighet)	9	0
Reflektere	7	12
Sosial	9	0
Praktisk	1	0
Helse (Folkehelse - 0)	1	0
Bærekraft	10	2
Fellesskap (Sosial)	4	1
Kreativ	0	0
Løse	1	0
Demokrati	9	0
Holdning	2	2

Begreper	"Om faget"	Kompetansemålene
Mestre	3	0
Problemløsning	0	0
Kritisk tenkning	5	0
Samhandle (Samarbeide)	4	0
Anvende (bruke)	0	0
Tilegne	0	0
Praktisk arbeid	0	0
Engasjere	0	0
Medborgerskap	4	0
Livsmestring (Tilpasning)	1	0
Utholden (Resiliens)	0	0
Praktisk (nytte) situasjoner	0	0
Kognitiv	0	0
Måltrett	0	0
Emosjonell	0	0
Nyskapende (Innovativ)	0	0

Kompetansebegreper i norsk

Begreper	"om faget"	Kompetansemålene
Arbeid (Handling) (MM)	11	0
Bruke	20	5
Forstå	13	0
Kunne	14	0
Kunnskap	8	1
Ferdighet (Inkl. Rettferdighet)	10	0
Reflektere	4	5
Sosial	2	0
Praktisk	0	0
Helse (Folkehelse - 0)	0	0
Bærekraft	0	0
Fellesskap (Sosial)	3	0
Kreativ	2	1
Løse	1	0
Demokrati	1	0
Holdning	0	1

Begreper	"om faget"	Kompetansemålene
Mestre	3	1
Problemløsning	1	0
Kritisk tenkning	2	0
Samhandle (Samarbeide)	0	0
Anvende (bruke)	2	0
Tilegne	1	0
Praktisk arbeid (MM)	0	0
Engasjere	0	0
Medborgerskap	0	0
Livsmestring (Tilpasning)	0	0
Utholden (Resiliens)	1	0
Praktisk (nytte) situasjoner	0	0
Kognitiv	0	0
Målrettet	0	0
Emosjonell	0	0
Nyskapende (Innovativ)	0	0

- Kompetansemål i LM20 er nesten helt lik LK20
- Kompetansebegrepene finnes mest i overordnet del og i “om fagene”
- Tverrfaglig arbeid gjennom utforskende arbeid eller på annen måte vil dekke flere kompetansebegrep for en bedre helhetlig vurdering
- Hvordan kan vi observere og vurdere kompetansemålene sett i lys av «om faget»?
- Har vi spesielle begreper i montessoripedagogikken som har betydning for vurdering?
- Harmonerer kompetansebegrepene med det vi tenker på som karakteristikk, behov og målsettinger for ungdom?
- Hvordan kan kompetansebegrepene brukes naturlig i vurdering?

- Fauskevåg, O. (2023). Hva slags kunnskap er kompetanse? I I. Haslund (Red.), *Pedagogisk grunnlagstenkning - Kunnskap, læring og danning i lærerprofesjonen*. Cappelen Damm akademisk.
- Meld. St. 16 (2015 – 2016). *Fra utenforskap til ny sjanse - Samordnet innsats for voksnes læring*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/daaabc96b3c44c4bbce21a1ee9d3c206/no/pdfs/stm201520160016000dddpdfs.pdf>
- NOU 2014:7. (2014). *Elevenes læring i fremtidens skole — Et kunnskapsgrunnlag*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e22a715fa374474581a8c58288edc161/no/pdfs/nou201420140007000dddpdfs.pdf>
- NOU 2018: 2. (2018). *Fremtidige kompetansebehov I*. Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e6acac1df4964805a34c767fa9309acd/no/pdfs/nou201820180002000dddpdfs.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i Norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift osv.
<https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv111>
- Utdanningsdirektoratet. (2024). *Standpunkt vurdering*. Utdanningsdirektoratet.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/sluttvurdering/standpunktvurdering/>

Kjennetegn på
måloppnåelse, og
vurderingskriterier

Kjennetegn på måloppnåelse: hva skal til for å få de ulike karakterene

- Brukes mest i forhold til halvårsvurdering og sluttvurdering, de er grunnlaget for sluttvurderingen
- Kan settes opp i matrise-format, ofte med tre eller fire nivå på kompetanse
- Beskrivelser viser grader av måloppnåelse for ett eller flere kompetansemål
- Utgangspunkt for kjennetegn kan gjerne være verbene i kompetansemål, som sier noe om hva ungdommen skal vise
- Det er mulig å slå sammen mål, f.eks. mål med samme verb eller mål innenfor samme kunnskaps- og utforskningsområde
- Utvikles av de voksne i lokalt arbeid med læreplanen
- Bør være selvforklarende så ungdommen kan vurdere sin måloppnåelse
- Kan brukes som utgangspunkt for å lage vurderingskriterier

Vurderingskriterier:

Dette er ofte oppgavespesifikke krav eller forventninger som skal hjelpe ungdommen til å utvikle kompetanse

- Kriteriene knyttes til en konkret vurderingssituasjon eller læringsaktivitet
- Utvikles av voksne og/eller ungdom og voksen - ungdommene kan være med på å vurdere kvalitet og identifisere kriterier som må til på ulike nivå
- Oppsett kan være i form av sjekkliste, modell, beskrivelse eller vurderingsrubrikk
- Kriteriene kan både inneholde krav knyttet til kompetansemålene i fagene, og andre momenter som f.eks. å bidra positivt i gruppa, ha en positiv innstilling, levere innen en frist og den generelle delen av læreplanen ellers
- Kriteriene er ment å hjelpe ungdommene i læringen
- Kriteriene som utarbeides for oppgavene, er utgangspunkt for tilbakemelding på konkrete oppgaver

Nøkkeloppdagelser

- Nøkkeloppdagelsene spiller en viktig rolle i å veilede læreren i sin planlegging og tilrettelegging
- Ungdommene kan lettere vise sine karakteristikk, hvordan de menneskelige tendenser manifesterer seg og sin kompetanse i et forberedt miljø
- Nøkkeloppdagelser er ikke det samme som kompetansemål, og oppdagelsene er ikke gjenstand for vurdering. Oppdagelsene kan i mange tilfeller representere steg på veien mot kompetansemål, men de kan også gå ut over disse målene
- Lærerne skal observere; gjør barna disse oppdagelsene (eventuelt andre oppdagelser), og hva fører de til av videre utforsking, reell forståelse og kompetanse?

(LM20, s.24)

Eksempel nøkkeloppgaver i norsk

Nøkkeloppgaver:

- Jeg forstår hva en forfatter mener med det hen skriver, kan sette ord på det og formidle det til andre
- Jeg kan lære noe om både verden rundt meg og meg selv ved å lese ulike tekster
- Jeg kan bruke tilbakemeldinger jeg får på det jeg har skrevet til å gjøre teksten min bedre

Tilrettelegging:

- Bøker
 - bokseminar
 - leseseminar
- Utforskende arbeid som skaper behov for lesing, skriving og muntlig formidling
- Mappevurdering

Eksempel nøkkeloppdagelser i arbeid

Nøkkeloppdagelser:

- Alle fag henger sammen, «alt henger sammen med alt»
- Jeg kan bidra til løsninger på utfordringer/behov i samfunnet via studier og arbeid, alene eller sammen med andre
- Neglisjering av daglige plikter gir konsekvenser for miljø, mennesker, bygninger, utstyr, planter og/eller dyr

Tilrettelegging:

- Tett samarbeid mellom alle voksne
- Ledelsen har god forståelse av helheten i læreplanen
- Mulighet for ungdommen til å oppdage behov
- Utforskende arbeid som metode
- Sørge for ekte og nødvendige daglige plikter

Observere nøkkeloppdagelser

Observere nøkkeloppdagelser

For å kunne evaluere miljøet og tilrettelegge miljøet på nytt

Lærerne skal observere;

- gjør barna disse oppdagelsene (eventuelt andre oppdagelser)
- hva fører de til av videre utforsking, reell forståelse og kompetanse? (LM20, s.24)

Observere nøkkeloppdagelser

Observasjon er den voksnes forberedelse til arbeidet med ungdommene. Vi ønsker å oppdage det individuelle ved ungdommen. Vi skal matche hvordan ungdommen lærer. Vi må oppdage behovene, slik at det er ungdommenes utvikling som skal dekkes, ikke de voksnes behov (LM20, s.146).

Hva kan vi se etter - se liste s.146

Eksempel på
utforskende arbeid
slipestein

Eksempel på utforskende arbeid slipestein

- Ungdommene ser behov for skarpe redskaper
- Slipestein står på delvis ødelagt stativ i miljøet
- Voksne planlegger sensorisk innføring og nøkkelpresentasjoner
- Ungdommene utforsker «alt mulig rart» rundt tema slipestein

Eksempel på utforskende arbeid slipestein

Mulige måter å demonstrere forståelse, kunnskap og gjennomføring som kan vurderes

- Lage nytt stativ for slipesteinen
- Skrive en tekst på norsk/engelsk med en historisk og en teknisk del.
- Studere og tolke teksten til Slipesteinsvælsen
- Vise og forklare matematiske forhold med slipesteinen
- Bokseminarer
- Musikkseminar
- Matematikkseminarer
- Praktisk arbeid
- Rollespill

Eksempel på utforskende arbeid slipestein

Vurderingskriterier for selve **renoveringen av slipesteinen** for de som velger det

(som en *sjekkliste* med punkter som kan krysses av for godkjent eller ikke)

- Stativet til slipesteinen skal lages nytt
- Materialene skal være holdbare, tresort og/eller impregnert trevirke skal grunngis
- Sammenføyninger skal være tette og det skal beskrives sammenføyningsmetode som er brukt
- Stativet skal være i vater og stå støtt
- Det skal være mulig å dreie steinen rundt i høy fart uten slingring
- Under steinen skal det være et vanntrau, eller det skal lages brukerinstruks som anviser bruk av vann på annen måte
- Det skal lages en dokumentasjon for stativet og for bruken, på norsk og på engelsk, med målsatt tegning
- Prosessen og slipesteinen skal presenteres muntlig og praktisk for en gruppe
- (frist for avslutning av oppgaven kan settes inn)

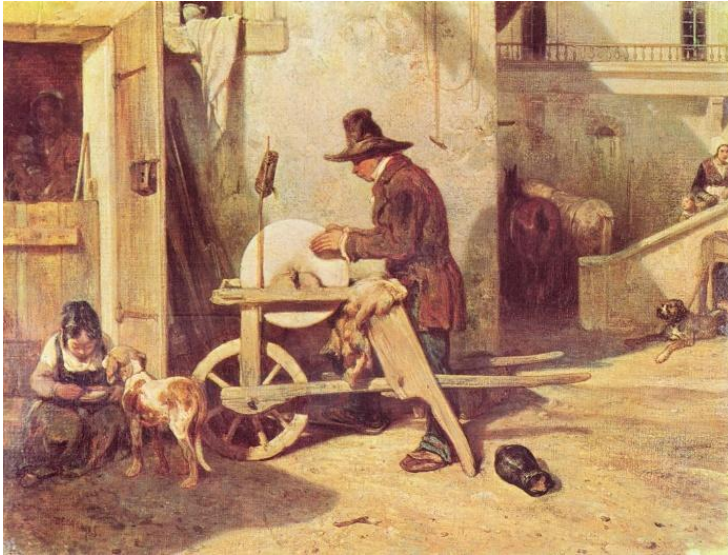
Eksempel på utforskende arbeid slipestein

Vurderingskriterier som sjekklister dersom ungdommen velger å utforske innenfor tilknyttet tema **skjærsliper**:

- Innlevering av skriftlig materiale innen (dato)
- Innleveringen skal presenteres for en gruppe i form av en utstilling/fremføring med skrift, bilder, musikk og rollespill:
 - historisk utvikling av hvordan skarpe redskaper ble brukt og vedlikehold, det skal minst beskrives ljà, kniv og øks
 - demonstrere sliping av en kniv ved bruk av håndholdt bryne
 - beskrivelse av yrket skjærsliper og hvordan det har utviklet seg i ulike land frem til i dag, inkludert hvem som valgte yrket og ulike former for transportable slipesteiner
 - fremføring av musikk tilknyttet yrket
 - ordtak tilknyttet yrket

Eksempel på utforskende arbeid slipestein

Vurderingskriterier som sjekklister dersom ungdommen velger å utforske innenfor tilknyttet tema **geologi og kjemi**:

-

Vurderingskriterier som sjekklister dersom ungdommen velger å utforske innenfor tilknyttet tema **musikk**:

-

Vurderingskriterier som sjekklister dersom ungdommen velger å utforske innenfor tilknyttet tema **sandstein og oljeutvinning**:

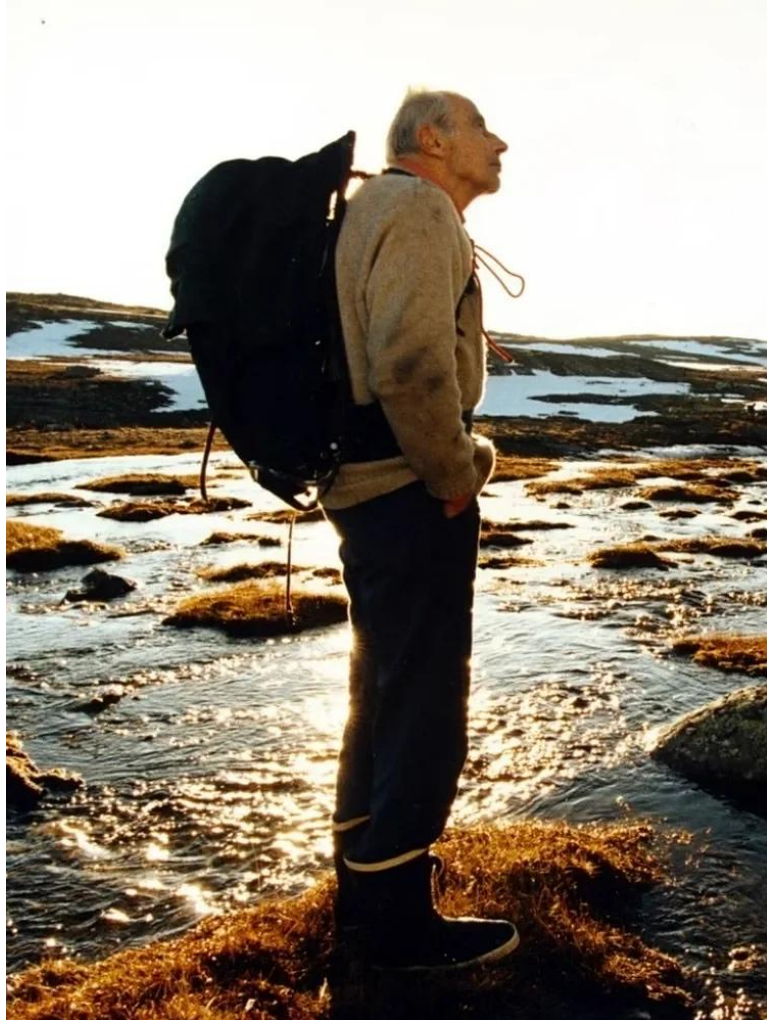
-

Gruppearbeid

Lag planleggingsdokument for et utforskende arbeid som du tror ungdommene kan se i deres miljø.

Hvis du synes det er vanskelig å komme i gang, er dette noen forslag:

- Slipestein
- Lunsj
- Lys og varme
- Renhold
- Avfall
- Utedo
- Skolevei
- Wiener
- Gjenbruk
- Hotell
- Drivhus
- Gapahuk
- Plantekasser
- Hydroponi
- Personnummer (1964)
- Butikk
- Høner
- Lage tursti med quiz

Det var opplevelsen som beriket Arne Næss da han klatret, enten det var i Himalaya, Jottunheimen eller på Kolsåstoppen.

Det viktige var å være sammen med fjellet. Målet ikke å nå toppen, men “å være” i naturen.

Ha sin egenverdi i det å være.